УДК 378.147:347.77(075.8):664
DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-23-30

ДЕЙНИЧЕНКО Григорій –
доктор технічних наук, професор, професор кафедри харчових технологій в ресторанний індустрії Державного біотехнологічного університету
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3615-8339
e-mail: deinychenkogv@ukr.net
ЛАЗАРЄВА Тетяна –
доктор педагогічних наук, професор кафедри харчових технологій, легкої промисловості і дизайну Навчально-наукового інституту «Українська інженерно-педагогічна академія» Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4435-3345
e-mail: Lazareva_t.a@ukr.net
ЛАЗАРЄВ Микола –
доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Навчально-наукового інституту «Українська інженерно-педагогічна академія» Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9742-4739
e-mail: Lazariev55@ukr.net
ЦИХАНОВСЬКА Ірина –
доктор технічних наук, професор кафедри харчових технологій, легкої промисловості і дизайну Навчально-наукового інституту «Українська інженерно-педагогічна академія» Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-9713-9257
e-mail: cikhanovskaja@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглядається актуальна проблема формування компетентності з інтелектуальної власності у майбутніх фахівців харчової галузі в умовах сучасного освітнього простору. Зазначено, що стрімкий розвиток харчової промисловості потребує кваліфікованих спеціалістів, які не лише володіють фаховими знаннями й уміннями, а й здатні захищати результати своєї професійної діяльності, впроваджувати нові технологічні рішення, забезпечуючи їх правову охорону. Авторами обґрунтовано необхідність впровадження у систему фахової підготовки педагогічних умов, що сприяють формуванню зазначеної компетентності.

У межах дослідження визначено низку педагогічних умов, які забезпечують ефективне формування компетентності з інтелектуальної власності у майбутніх фахівців харчової галузі. До них віднесено: ціннісно-мотиваційні умови, що сприяють формуванню усвідомленого ставлення студентів до значущості інтелектуальної власності; удосконалення змістових і структурних компонентів освітнього процесу шляхом інтеграції тематики інтелектуальної власності у зміст фахових дисциплін; розроблення міждисциплінарних курсів, які поєднують знання з харчових технологій, права, економіки та маркетингу; застосування практико-орієнтованих методів навчання, що забезпечують засвоєння знань через реальні кейси, проєктну діяльність та моделювання професійних ситуацій; створення сучасного інформаційно-освітнього середовища, яке надає доступ до актуальних правових ресурсів, патентних баз, електронних платформ і онлайн-спільнот.

Авторами підкреслено, що реалізація запропонованих педагогічних умов дозволяє значно підвищити якість підготовки майбутніх фахівців, розвинути в них правову культуру, сформувати навички роботи з об'єктами інтелектуальної власності та створити умови для професійного розвитку в умовах конкурентного ринку. Перспективами подальших досліджень визначено розроблення методик інтеграції тематики інтелектуальної власності у фахові дисципліни, створення міждисциплінарних електронних курсів та апробацію практико-орієнтованих навчальних проєктів у партнерстві з підприємствами харчової промисловості.

Ключові слова: *інтелектуальна власність, компетентність, харчова галузь, педагогічні умови, міждисциплінарні курси, практико-орієнтоване навчання, інформаційно-освітнє середовище, правова охорона, професійна підготовка, освітній процес.*

DEINYCHENKO Grygorii –
Doctor of Technical Science, Professor,
Professor Departmet of Food Technologys in the Restaurant Industry State Biotechnologscal University
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3615-8339
e-mail: deinychenkogv@ukr.net
LAZARIEVA Tetiana –
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of the Department of Food Technologies, Light Industry and Design Educational and Scientific Institute

«Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy»
V. N. Karazin Kharkiv National University
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4435-3345
e-mail: Lazareva_t.a@ukr.net
LAZARIEV Mykola –
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
of the Department of Pedagogy, Methodology and Education Management Educational and Scientific Institute
«Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy»
V. N. Karazin Kharkiv National University
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9742-4739
e-mail: Lazariev55@ukr.net
TSYKHANOVSKA Iryna –
Doctor of Technical Sciences, Professor of the Department of Food Technologies, Light Industry and Design Educational and Scientific Institute
«Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy»
V. N. Karazin Kharkiv National University
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-9713-9257
e-mail: cikhanovskaja@gmail.com

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF INTELLECTUAL PROPERTY COMPETENCE OF FUTURE FOOD INDUSTRY SPECIALISTS

The article addresses the pressing issue of developing intellectual property competence among future food industry specialists within the modern educational space. It is noted that the rapid development of the food industry requires qualified specialists who not only possess professional knowledge and skills but are also capable of protecting the results of their professional activities, implementing new technological solutions, and ensuring their legal protection. The authors substantiate the necessity of introducing pedagogical conditions into the professional training system to facilitate the formation of this competence.

Within the framework of the study, a set of pedagogical conditions that ensure the effective development of intellectual property competence among future food industry specialists has been identified. These include: value-motivational conditions that promote the formation of students' conscious attitude toward the importance of intellectual property; improvement of the content and structural components of the educational process by integrating intellectual property topics into the content of professional disciplines; development of interdisciplinary courses combining knowledge of food technologies, law, economics, and marketing; application of practice-oriented teaching methods that ensure knowledge acquisition through real case studies, project activities, and professional situation modeling; creation of a modern information and educational environment providing access to up-to-date legal resources, patent databases, electronic platforms, and online communities.

The authors emphasize that the implementation of the proposed pedagogical conditions significantly improves the quality of future specialists' training, fosters their legal culture, develops skills for working with intellectual property objects, and creates conditions for professional growth in a competitive market environment. Prospects for further research include developing methodologies for integrating intellectual property topics into professional disciplines, creating interdisciplinary electronic courses, and testing practice-oriented educational projects in partnership with food industry enterprises.

Key words: *intellectual property, competence, food industry, pedagogical conditions, interdisciplinary courses, practice-oriented learning, information and educational environment, legal protection, professional training, educational process.*

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасних умовах розвитку економіки знань і технологічного прогресу проблема інтелектуальної власності набула особливої ваги, зокрема для харчової галузі, яка динамічно розвивається та потребує інноваційних підходів у створенні продукції. Саме тому формування компетентності з інтелектуальної власності у майбутніх фахівців харчової промисловості є не лише освітньою, а й стратегічною потребою. Володіння знаннями про охорону авторських прав, патентування технологій, комерціалізацію інновацій сприяє розвитку конкурентоспроможного професіонала, здатного ефективно діяти в умовах глобалізованого ринку.

Визначення педагогічних умов, що забезпечують ефективне формування компетентності з інтелектуальної власності, є актуальним у контексті реформування вищої освіти та впровадження компетентнісного підходу. В умовах модернізації освітнього процесу зростає потреба у методичному переосмисленні змісту, форм та методів навчання, що дозволить готувати фахівців нового покоління, здатних до самостійного творчого пошуку, інноваційної діяльності та правомірного використання інтелектуальних продуктів.

Сьогодні інтелектуальна власність є ключовим ресурсом економіки, тому здатність майбутніх фахівців харчової галузі захищати власні розробки нових продуктів, технології, маркування та бренди у ресторанному та харчовому бізнесі, правильно використовувати чужі інновації та орієнтуватися в законодавчому полі – визначає не лише їхню правову грамотність, а й професійну ефективність. Формування таких компетентностей можливе лише за умов цілеспрямованого педагогічного впливу на основі аналізу та врахування специфіки галузі.

Таким чином, дослідження педагогічних умов формування компетентності з інтелектуальної власності є надзвичайно важливим у контексті забезпечення якісної фахової підготовки майбутніх фахівців харчової галузі. Це дозволяє не лише підвищити рівень їхньої правової культури, а й сприяти інноваційному розвитку харчової

промисловості загалом, що є визначальним чинником конкурентоспроможності України на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі останніх років спостерігається зростаючий інтерес до проблеми формування компетентності з інтелектуальної власності у здобувачів вищої освіти. Дослідження вчених, зокрема Ю. Бошицького, М. Маслак, П. Перерви, Р. Драпушко, П. Горінова, Н. Філик, зосереджуються на розробленні теоретико-методологічних засад формування правової культури, що охоплює й аспекти інтелектуальної власності. Наголошується на необхідності інтеграції знань про захист авторських прав, патентування, ліцензування в систему фахової підготовки [1, 2, 3, 4].

Окремі науковці, такі як О. Дурманенко, А. Литвин, О. Мельник, О. Пєхота, Н. Тверезовська, Л. Філіппова, В. Прошкін, Є. Хриков, Х. Шапаренко, Т. Шмоніна, І. Глухов досліджують педагогічні умови як систему зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на ефективність формування відповідних компетентностей [7, 8, 10-15]. У працях авторів описуються ефективні освітні технології, серед яких – проєктне навчання, метод кейсів, міждисциплінарні інтеграції, моделювання професійних ситуацій. Ці підходи показують свою ефективність у контексті підготовки фахівців інженерно-технічного та економічного спрямування, однак потребують адаптації до галузі харчових технологій.

Щодо специфіки харчової галузі, наукових досліджень з теми формування компетентності з інтелектуальної власності значно менше. Проте деякі автори, зокрема І. Козловська, В. Лунячек, О. Лященко, О. Мариновська, О. Туриця, Ю. Черненко розглядають важливість інтеграції знань про інтелектуальну власність у технологічні дисципліни, оскільки інновації у харчовій промисловості часто пов'язані з унікальними рецептурами, методами обробки сировини та оформлення продукції [16-20]. Автори підкреслюють необхідність формування у студентів не лише правових знань, а й креативного мислення, здатності до генерації ідей та оцінювання їхньої новизни.

У публікаціях педагогічного спрямування простежується тенденція до вивчення педагогічних умов як чинників, що формують навчальне середовище сприятливе до набуття компетентностей. Так, науковці вказують на важливість мотиваційного компоненту, суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем і студентом, а також практичної спрямованості навчання. Акцент робиться на створенні таких освітніх умов, які б дозволяли студентам не лише отримувати теоретичні знання, а й практично застосовувати їх під час стажування, у стартап-проєктах, конкурсах інновацій.

Отже, аналіз наукових джерел свідчить про наявність потужного теоретичного підґрунтя для формування компетентності з інтелектуальної власності. Проте в контексті харчової галузі ця проблема залишається недостатньо дослідженою, що зумовлює потребу в подальшому науковому пошуку. Зокрема, актуальним є уточнення педагогічних умов, які враховують специфіку підготовки майбутніх технологів харчової продукції, їхню професійну діяльність та інноваційну складову фаху.

Мета статті полягає в обґрунтуванні педагогічних умов формування компетентності з інтелектуальної власності у здобувачів освіти, що готуються до професійної діяльності у харчовій галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність «формування компетентності з інтелектуальної власності майбутніх фахівців харчової галузі» полягає в цілеспрямованому розвитку знань, умінь та навичок, що необхідні для ефективного використання та захисту інтелектуальної власності у сфері харчових технологій. Це включає не лише розуміння основних концепцій інтелектуальної власності, таких як авторське право, патенти, торгові марки та комерційна таємниця, а й розвиток уміння застосовувати ці знання в практичній діяльності, враховуючи специфіку харчової промисловості. У цьому контексті важливим є також розвиток навичок критичного мислення, здатності до інновацій, етики та відповідальності при розробці нових технологій, продуктів і процесів. Формування цієї компетентності передбачає підготовку студентів до реальних умов ринку, де інтелектуальна власність є ключовим елементом для забезпечення конкурентоспроможності, захисту інновацій та розвитку галузі в цілому.

Стандартом вищої освіти за спеціальністю 181 «Харчові технології» галузі знань 18 «Виробництво та технології» для другого (магістерського) рівня вищої освіти передбачено формування у здобувачів наступних компетентностей [21]:

- здатність розв'язувати задачі дослідницького та інноваційного характеру у сфері харчових технологій;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- здатність захищати інтелектуальну власність у сфері харчових технологій;
- здатність презентувати та обговорювати результати наукових досліджень і проєктів, складати та оформлювати нормативну документацію, наукові звіти, доповіді, статті, охоронні документи та ін.;
- здатність комерціалізувати інноваційні розробки;
- здатність розробляти та реалізовувати науково-технічні проєкти у сфері харчових виробництв з урахуванням технічних, соціально-економічних, правових та інших аспектів.

Такі компетентності можуть бути сформовані у здобувачів вищої освіти в процесі вивчення дисципліни «Інтелектуальна власність».

Формування компетентності з інтелектуальної власності (ІВ) є актуальним завданням сучасної професійної освіти, особливо у сферах, де інновації, творчість та технологічні розробки є

основою конкурентоспроможності. Для досягнення цієї мети необхідно створити відповідні педагогічні умови, що забезпечать цілісність, послідовність і ефективність освітнього процесу.

В нашому дослідженні будемо дотримуватися такого визначення цього поняття.

Педагогічні умови формування компетентності з інтелектуальної власності уявляють собою сукупність цілеспрямованих організаційно-педагогічних заходів, методів, принципів, дидактичних засобів, середовища та взаємодії викладачів і студентів, які забезпечують ефективний процес формування знань, умінь, навичок і ціннісного ставлення до об'єктів інтелектуальної власності, а також здатності до їх правового захисту та використання у професійній діяльності. Така система спрямована на досягнення високих показників професійної компетентності у майбутніх фахівців харчової галузі, акцентуючи увагу на ключових компонентах: технологічній, правовій та проєктно-творчій діяльності.

У контексті фахової практичної діяльності педагогічні умови виступають важливим інструментом формування комплексу компетентностей, які забезпечують здатність здійснювати професійну діяльність з урахуванням правового захисту результатів інтелектуальної праці. Основною метою їх формування є вироблення в майбутніх фахівців здатності до комплексного підходу до професійних завдань – від етапу передпроєктного аналізу до практичної реалізації продукту з урахуванням вимог правового захисту об'єктів інтелектуальної власності.

Такі вміння, як аналіз чинного законодавства та патентного поля, планування розробки нових харчових продуктів, оформлення патентів, авторських прав, реєстрація торгових марок та супровід їх правового використання є ключовими для сучасного фахівця харчової галузі.

Проведений аналіз наукових досліджень [2, 5, 6, 9, 10, 17, 18, 20, 21], знань, умінь та навичок, якими повинен володіти сучасний фахівець харчової галузі дозволив виявити педагогічні умови формування компетентності з інтелектуальної власності.

Важливою складовою педагогічного середовища, що забезпечує ефективне формування компетентності з інтелектуальної власності у майбутніх фахівців харчової галузі, виступають ціннісно-мотиваційні умови. Їх зміст полягає у формуванні стійкої мотивації до оволодіння знаннями, вміннями та навичками щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, а також у вихованні ціннісного ставлення до результатів власної та колективної творчої діяльності.

До системи ціннісно-мотиваційних умов належать:

- виховання у студентів поваги до авторських прав та результатів інтелектуальної діяльності. Це передбачає формування усвідомлення важливості правового захисту і моральної відповідальності за використання чужих ідей, розробок, технологій чи брендів, що є особливо актуальним у харчовій галузі – сфері, де інновації відіграють стратегічну роль;
- формування правової культури та відповідальності за дотримання законодавчих норм у сфері інтелектуальної власності. Важливо, щоб здобувачі не лише знали основи патентного права, авторських та суміжних прав, а й розуміли наслідки порушення цих норм для власної кар'єри, репутації підприємства та ринку загалом;
- організація тематичних заходів, дискусій, виставок, майстер-класів із питань інтелектуальної власності. Такі заходи сприяють підвищенню зацікавленості студентів, занурюють їх у реальні кейси та практичні ситуації, де необхідно приймати рішення, що враховують правові аспекти захисту власних напрацювань.

Особливу увагу слід приділяти інтеграції ціннісно-мотиваційного компоненту у зміст професійно-орієнтованих дисциплін, що дозволяє формувати компетентність з інтелектуальної власності не відокремлено, а у процесі вивчення технологій виробництва кулінарної продукції, розробки нових харчових продуктів, менеджменту, маркетингу тощо.

Таким чином, ціннісно-мотиваційні умови формують у здобувачів освіти не лише фахову, а й громадянську зрілість, що є необхідною передумовою ефективної професійної діяльності у харчовій галузі з урахуванням вимог сучасного інтелектуального ринку.

Другою педагогічною умовою формування компетентності з інтелектуальної власності є забезпечення в навчальній діяльності здобувачів освіти цілеспрямованої системи змістових і структурних компонентів освітнього процесу. Реалізація таких умов спрямована на структурне й логічне поєднання теоретичних знань і практичних навичок у галузі інтелектуальної власності зі спеціальними професійними компетентностями здобувачів освіти.

Зазначені умови передбачають, насамперед, інтеграцію знань про інтелектуальну власність у зміст професійно-орієнтованих дисциплін. Так, у межах дисциплін «Технологія виробництва кулінарної продукції», «Технологія харчових виробництв», «Технологія продукції оздоровчого призначення» доцільно інтегрувати теми, що стосуються правової охорони рецептур, створення оригінальних продуктів оздоровчого харчування, складання рецептур із функціональними властивостями, розробки біологічно активних добавок, технологій харчових продуктів, методів пакування та зберігання продукції. Студенти мають ознайомлюватися з поняттям патентної чистоти, принципами реєстрації технологічних рішень, авторськими правами на технологічні розробки, зразки упаковки, логотипи. Практичні завдання можуть включати складання умовних патентних заявок на авторські розробки харчових виробів.

Інтеграція знань з інтелектуальної власності у дисципліну «Організація харчових виробництв» повинна включати питання захисту комерційної таємниці, торгових марок, фірмового стилю, комерційного оформлення закладу. Важливим є ознайомлення студентів із системою правового захисту об'єктів інтелектуальної власності у

ресторанному бізнесі: технологічних карт, меню, фірмових назв, брендів. Практичні модулі можуть бути пов'язані зі створенням бізнес-планів із правовим супроводом.

В межах дисципліни «Біологічна хімія» інтеграція знань з інтелектуальної власності може відбуватися через вивчення правових аспектів біохімічних досліджень, що використовуються для розробки нових продуктів харчування, функціональних добавок, дієтичних страв. Студенти мають розуміти значення патентного захисту біохімічних методик, власних лабораторних досліджень, унікальних рецептур і технологічних процесів, що впливають на безпеку та якість продукції.

Узгодження знань інтелектуальної власності з дисципліною «Технологічне обладнання харчової галузі» має на меті сформувати у студентів розуміння важливості правової охорони технічних об'єктів та здатність практично застосовувати ці знання під час проєктування, модернізації, експлуатації та розробки технологічного обладнання.

Теоретичні знання з інтелектуальної власності дозволяють:

- аналізувати патентну чистоту обладнання, щоб уникати використання запатентованих рішень без дозволу;
- оцінювати новизну власних технічних рішень, перевіряючи їх на унікальність;
- розробляти власні винаходи та корисні моделі, що можуть бути об'єктами патентування;
- дотримуватись правових норм при використанні технологічного обладнання в харчовій галузі.

Таким чином, впровадження знань про інтелектуальну власність у зміст професійно орієнтованих дисциплін забезпечує комплексне формування правової компетентності майбутніх фахівців харчової галузі. Це дозволяє їм усвідомлювати значення правового захисту результатів власної діяльності, ефективно використовувати правові інструменти у професійній практиці, зберігати комерційну цінність власних розробок та уникати порушень у сфері інтелектуальної власності.

Третьою педагогічною умовою формування компетентності з інтелектуальної власності майбутніх фахівців харчової галузі є розроблення міждисциплінарних курсів, які поєднують технологічні, економічні та правові знання, формують цілісне розуміння професійної діяльності та забезпечують правовий захист інноваційних рішень у сфері харчових технологій. Міждисциплінарні курси сприяють розвитку сучасного, компетентного, юридично грамотного фахівця, здатного ефективно працювати в умовах інноваційного виробництва.

Структура міждисциплінарного курсу може включати такі модулі: «Основи права інтелектуальної власності», «Технології та обладнання харчового виробництва як об'єкти інтелектуальної власності», «Економіка інновацій у харчовій галузі», «Патентні дослідження», «Правове оформлення інноваційних проєктів».

Міждисциплінарні курси будуть сприяти розвитку сучасного, компетентного, правового грамотного фахівця, здатного ефективно працювати в умовах інноваційного виробництва.

Наступною педагогічною умовою формування компетентності з інтелектуальної власності майбутніх фахівців харчової галузі є застосування практико-орієнтованих методів навчання, які забезпечують не лише теоретичне оволодіння знаннями, а й набуття практичних навичок у сфері правового захисту інтелектуальної діяльності. До таких методів належать:

- аналіз патентної документації та прикладів промислових зразків харчового обладнання;
- моделювання ситуацій захисту прав на інтелектуальні продукти (наприклад, розробка та реєстрація корисної моделі або промислового зразка);
- проведення патентних досліджень під час виконання курсових і дипломних робіт;
- розробка інноваційних проєктів та їх правове супроводження;
- аналіз реальних правових кейсів із судової практики у сфері інтелектуальної власності харчової галузі.

Практико-орієнтований підхід дозволяє студентам набути навичок самостійного пошуку та аналізу патентної інформації; оцінювати правовий статус технічних рішень і технологій; оформлювати заявки на охорону об'єктів інтелектуальної власності; критично мислити та приймати правомірні рішення у професійній діяльності.

Інтеграція таких методів у процес вивчення професійних дисциплін, зокрема «Технологічне обладнання харчової галузі», «Технологія виробництва кулінарної продукції», «Організація харчових виробництв» тощо, сприяє формуванню у студентів цілісного уявлення про правовий аспект їхньої майбутньої професійної діяльності. Такий підхід забезпечує підготовку конкурентоспроможних, відповідальних і правово обізнаних фахівців для сучасної харчової промисловості.

Однією з дієвих педагогічних умов формування компетентності з інтелектуальної власності у майбутніх фахівців харчової галузі є створення сучасного інформаційно-освітнього середовища, яке забезпечує відкритий доступ до актуальних знань, матеріальних, інформаційних, технологічних, методичних та комунікативних ресурсів, що забезпечують реалізацію освітнього процесу, сприяючи розвитку професійних і правових компетентностей. У контексті формування компетентності з інтелектуальної власності для майбутніх фахівців харчової галузі це середовище виконує такі функції:

- інформаційно-пошукову – забезпечення доступу до патентних баз, каталогів авторських свідоцтв, судової практики, законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності;
- навчально-методичну – надання інтерактивних курсів, електронних підручників, тренажерів для підготовки патентної документації;

• комунікативну – організація форумів, вебінарів, професійних спільнот для обговорення актуальних питань правового захисту інтелектуальних продуктів;

• практичну – проведення онлайн-завдань, кейсів, проєктних робіт, спрямованих на розробку та правове оформлення власних технічних або технологічних рішень.

Для формування компетентності з інтелектуальної власності можуть бути задіяні такі компоненти інформаційно-освітнього середовища, як електронні ресурси (законодавчі акти, патентні бази (Ukrpatent, ESPACENET, PatentScope, WIPO INSPIRE, Pat-INFORMED, DEPATISnet, PatFT, Google Patents та ін.), навчальні платформи); цифрові навчальні курси з тематики права інтелектуальної власності, патентознавства, комерціалізації інновацій; віртуальні лабораторії та тренажери для оформлення патентної документації; мережеві професійні платформи для комунікації студентів, викладачів, фахівців галузі.

Практична реалізація цього підходу у харчовій галузі може здійснюватися шляхом: впровадження авторських онлайн-курсів із правового захисту технологій та обладнання; використання інтерактивних платформ для патентного пошуку та аналізу; організації студентських стартапів з подальшим оформленням прав на їхні результати; проведення тренінгів, кейсів, хакатонів із фокусом на комерціалізацію інновацій у харчовій промисловості.

Отже, створення сучасного інформаційно-освітнього середовища є важливою педагогічною умовою формування компетентності з інтелектуальної власності у майбутніх фахівців харчової галузі. Це середовище забезпечує інтеграцію технологічних і правових знань, розвиває практичні вміння щодо захисту та впровадження інтелектуальних продуктів у харчове виробництво, готує студентів до роботи в умовах сучасної економіки, орієнтованої на інновації та конкурентоспроможність.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Формування компетентності з інте-лектуальної власності у майбутніх фахівців харчової галузі є важливою та необхідною складовою професійної підготовки, оскільки інноваційний розвиток харчової промисловості тісно пов'язаний із правовим захистом результатів інтелектуальної діяльності. Здатність фахівця забезпечувати правову охорону власних технологічних рішень, раціоналізаторських пропозицій, авторських розробок сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств, зростанню економічного потенціалу галузі та особистому професійному успіху.

У межах роботи визначено та обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність процесу формування компетентності з інтелектуальної власності. До таких умов належать:

• ціннісно-мотиваційні умови, які формують усвідомлене ставлення студентів до інтелектуальної власності як важливої професійної та особистої цінності;

• умови, пов'язані зі змістовими та структурними компонентами освітнього процесу, що передбачають інтеграцію тематики інтелектуальної власності у навчальні дисципліни;

• розроблення міждисциплінарних курсів, які поєднують знання з харчових технологій, права, економіки та маркетингу;

• застосування практико-орієнтованих методів навчання, що дають змогу студентам засвоювати знання через реальні кейси, проєкти, моделювання виробничих і правових ситуацій;

• створення сучасного інформаційно-освітнього середовища, що забезпечує доступ до актуальної правової інформації, патентних ресурсів, інтерактивних платформ та можливостей професійного спілкування.

Реалізація зазначених педагогічних умов сприяє підвищенню якості освітнього процесу, активізації пізнавальної діяльності студентів, розвитку у них правової свідомості та практичних навичок у сфері охорони інтелектуальної власності. В умовах постійного оновлення технологій та посилення конкурентного середовища, формування таких компетентностей є запорукою успішної фахової діяльності майбутніх спеціалістів харчової галузі.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення методик інтеграції тематики інтелектуальної власності у фахові дисципліни, створення електронних міждисциплінарних курсів, а також апробацію практико-орієнтованих навчальних проєктів у співпраці з підприємствами харчової промисловості.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бошицький Ю. Л. Поглиблення правової культури громадян як засіб оптимізації охорони інтелектуальної власності в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2020. (2). С. 300–305.

2. Маслак М. В., & Перерва П. Г. Теоретико-методологічні засади управління інтелектуальною власністю. *Економіка: реалії часу*. 2023. (5(69)). С. 39–52. URL: https://economics.net.ua/files/archive/2023/No5/39.pdf.
URL: https://doi.org/10.15276/ETR.05.2023.4; URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.10092337

3. Драпушко Р. Г., Горінов П. В., & Філик Н. В. Освіта в сфері інтелектуальної власності як напрямок формування правової культури молоді. *Київський часопис права*. 2022. (2). 36–41. URL: https://doi.org/10.32782/klj/2022.2.6

4. Драпушко Р. Г., & Горінов П. В. (2021). Сучасні виклики і загрози правової культури молоді. *Аналітично-порівняльне право*. (4). С. 9–16.

5. Тиманюк В. Н. Интеллектуальная собственность как средство формирования профессионально-специализированных компетенций инженеров-педагогов. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. (40–41). С. 97–103.

6. Тіманюк В. М., & Тіманюк І. В. Сучасні вимоги до професіоналу в сфері інтелектуальної власності. *Молодий вчений*. (1). С. 186–189.

7. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів: СПОЛОМ. 2014.

8. Литвин А. Типологія поняття «умови» в науково-педагогічних дослідженнях. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. (5). С. 9–28.

9. Гвоздецька Ю. В., & Філімонова І. А. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі харчових технологій у процесі фахової підготовки. *Електронний інституційний репозитарій Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини*. 2018. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/8528/1/Gvozdecka_Filimonova.pdf (дата звернення: 25.08.2022).

10. Хриков Є. М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. *Шлях освіти*. 2011. (2). С. 11–15.

11. Шапаренко Х. (2021). Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх педагогів в процесі професійної підготовки. *Молодь і ринок*. (10(196)). С. 46–51.

12. Прошкін В. В. Педагогічна система як предмет наукового дослідження. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. (4). С. 7–12.

13. Шмоніна Т. А., & Глухов І. Г. Сучасні підходи до розуміння поняття «Педагогічні умови». *Педагогічні науки*. 2011. (59). С. 65–69.

14. Дурманенко О. Теоретичний аналіз поняття «педагогічні умови» в контексті моніторингу виховної роботи у вищому навчальному закладі. *Молодь і ринок*. 2012. (7(90)). С. 135–138.

15. Тверезовська Н., & Філіппова Л. Сутність та зміст поняття "педагогічні умови". *Нова педагогічна думка*. 2009. (3). С. 90–92.

16. Мариновська О. Інтегральна технологія навчання: від теорії до практики. *Початкова освіта*. 2011. (32(608)). С. 3–5.

17. Козловська І. М. *Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи* (За ред. С. У. Гончаренка). Львів: Світ. 1999.

18. Лунячек В., Рубан Н., & Рубашка В. Компетентнісна модель випускника магістратури–фахівця у сфері управління інтелектуальною власністю. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2017. (54–55). С. 34–46.

19. Ляшенко О. І. Інтеграція і диференціація – два вектори сучасного освітнього процесу. *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи* 2020. (С. 88–90). Інститут педагогіки.

20. Туриця О. Інтеграція та диференціація знань студентів у процесі вивчення хімічних і технологічних дисциплін. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2012. (28). С. 65–73.

21. Міністерство освіти і науки України. *Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 18 Виробництво та технології, спеціальність 181 Харчові технології* (Наказ від 22.10.2020 р. № 1295). 2020.

REFERENCES

1. Boshytskyi, Yu. L. (2020). Pohlublennia pravovoi kultury hromadian yak zasib optymizatsii okhorony intelektualnoi vlasnosti v Ukraini [The deepening of citizens' legal culture as a means of optimizing intellectual property protection in Ukraine]. Chasopys Kyivskoho universytetu prava. (2). S. 300–305. [in Ukrainian]

2. Maslak, M. V., & Pererva, P. H. (2023). Teoretyko-metodolohichni zasady upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu [The theoretical and methodological foundations of intellectual property management]. Ekonomika: realii chasu. (5(69)). S. 39–52. h. URL: ttps://economics.net.ua/files/archive/2023/No5/39.pdf. URL: https://doi.org/10.15276/ETR.05.2023.4; URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.10092337 [in Ukrainian]

3. Drapushko, R. H., Horinov, P. V., & Filyk, N. V. (2022). Osvita v sferi intelektualnoi vlasnosti yak napriamok formuvannia pravovoi kultury molodi. [Education in the field of intellectual property as a direction for shaping the legal culture of youth]. Kyivskyi chasopys prava. (2). S. 36–41. URL: https://doi.org/10.32782/klj/2022.2.6 [in Ukrainian]

4. Drapushko, R. H., & Horinov, P. V. (2021). Suchasni vyklyky i zahrozy pravovoi kultury molodi [Current challenges and threats to the legal culture of youth]. Analitychno-porivnialne parvo. (4). S. 9–16. [in Ukrainian]

5. Tymaniuk, V. N. (2013). Intelektualna vlasnist yak zasib formuvannia profesiino-spetsializovanykh kompetentsii inzheneriv-pedahohiv [Intellectual property as a means of forming professionally specialized competencies of engineering educators]. Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity. (40–41). S. 97–103. [in Ukrainian]

6. Tymaniuk, V. M., & Tymaniuk, I. V. (2014). Suchasni vymohy do profesionala v sferi intelektualnoi vlasnosti [Current requirements for professionals in the field of intellectual property]. Molodyi vchenyi. (1). S. 186–189. [in Ukrainian]

7. Lytvyn, A. V. (2014). Metodolohichni zasady poniattia «pedahohichni umovy»: na dopomohu zdobuvacham naukovoho stupenia [Methodological foundations of the concept of "pedagogical conditions": a guide for those seeking a scientific degree]. Lviv: SPOLOM. [in Ukrainian]

8. Lytvyn, A. (2013). Typolohiia poniattia «umovy» v naukovo-pedahohichnykh doslidzhenniakh [Typology of the concept of "conditions" in scientific and pedagogical research]. Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity. (5). S. 9–28. [in Ukrainian]

9. Hvozdeka, Yu. V., & Filimonova, I. A. (2018). Pedahohichni umovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv u haluzi kharchovykh tekhnolohii u protsesi fakhovoi pidhotovky [Pedagogical conditions for forming the professional competence of future specialists in the field of food technologies during professional training]. Elektronnyi instytutsiinyi repozytarii Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni P. Tychyny. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/8528/1/Gvozdecka_Filimonova.pdf (data zvernennia: 25.08.2022). [in Ukrainian]

10. Khrykov, Ye. M. (2011). Pedahohichni umovy v strukturi naukovoho znannia [Pedagogical conditions in the structure of scientific knowledge] Shliakh osvity. (2). S. 11–15. [in Ukrainian]

11. Shaparenko, Kh. (2021). Teoretychne obgruntuvannia pedahohichnykh umov formuvannia indvidualnoi osvitnoi traiektorii maibutnikh pedahohiv v protsesi profesiinoi pidhotovky [The theoretical justification of pedagogical conditions for forming the individual educational trajectory of future educators during professional training]. Molod i rynok. (10(196)). S. 46–51. [in Ukrainian]

12. Proshkin, V. V. (2015). Pedahohichna systema yak predmet naukovoho doslidzhennia [The pedagogical system as a subject of scientific research]. Nepererva profesiina osvita: teoriia i praktyka. (4). S. 7–12. [in Ukrainian]

13. Shmonina, T. A., & Hlukhiv, I. H. (2011). Suchasni pidkhody do rozuminnia poniattia «Pedahohichni umovy» [Contemporary approaches to understanding the concept of "Pedagogical conditions"]. Pedahohichni nauky. (59). S. 65–69. [in Ukrainian]

14. Durmanenko, O. (2012). Teoretychnyi analiz poniattia «pedahohichni umovy» v konteksti monitorynhu vykhovnoi roboty u vyshchomu navchalnomu zakladi [The theoretical analysis of the concept of "pedagogical conditions" in the context of monitoring educational work in higher education institutions]. Molod i rynok. (7(90)). S. 135–138. [in Ukrainian]

15. Tverezovska, N., & Filippova, L. (2009). Sutnist ta zmist poniattia "pedahohichni umovy" [The essence and content of the concept of "pedagogical conditions."]. Nova pedahohichna dumka. (3). S. 90–92. [in Ukrainian]

16. Marynovska, O. (2011). Intehralna tekhnolohiia navchannia: vid teorii do praktyky [Integral teaching

technology: from theory to practice]. Pochatkova osvita. (32(608)). S. 3–5. [in Ukrainian]

17. Kozlovska, I. M. (1999). Teoretyko-metodolohichni aspekty intehratsii znan uchniv profesiino-tekhnichnoi shkoly [The theoretical and methodological aspects of integrating the knowledge of students in vocational and technical schools]. (Za red. S. U. Honcharenka). Lviv: Svit. [in Ukrainian]

18. Luniachek, V., Ruban, N., & Rubashka, V. (2017). Kompetentnisna model vypusknyka mahistratury–fakhivtsia u sferi upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu [The competency model of a master's graduate-specialist in the field of intellectual property management]. Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity. (54–55). S. 34–46. [in Ukrainian]

19. Liashenko, O. I. (2020). Intehratsiia i dyferentsiatsiia – dva vektory suchasnoho osvitnoho protsesu [Integration and differentiation – two vectors of the modern educational process]. Kompetentnisno oriiientovane navchannia: vyklyky ta perspektyvy (s. 88–90). Instytut pedahohiky. [in Ukrainian]

20. Turytsia, O. (2012). Intehratsiia ta dyferentsiatsiia znan studentiv u protsesi vyvchennia khimichnykh i tekhnolohichnykh dystsyplin [Integration and differentiation of students' knowledge in the process of studying chemical and technological disciplines]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia pedahohichna. (28). S. 65–73. [in Ukrainian]

21. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2020). Standart vyshchoi osvity Ukrainy: druhyi (mahisterskyi) riven, haluz znan 18 Vyrobnytstvo ta tekhnolohii, spetsialnist 181 Kharchovi tekhnolohii [Higher education standard of Ukraine: second (master's) level, field of knowledge 18 "Production and Technologies," specialty 181 "Food Technologies"]. (Nakaz vid 22.10.2020 r. № 1295). [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ДЕЙНИЧЕНКО Григорій – доктор технічних наук, професор, професор кафедри харчових технологій в ресторанний індустрії Державного біотехнологічного університету.

Наукові інтереси: педагогічні умови формування компетентності з інтелектуальної власності майбутніх фахівців харчової галузі.

ЛАЗАРЄВА Тетяна – доктор педагогічних наук, професор кафедри харчових технологій, легкої промисловості і дизайну Навчально-наукового інституту «Українська інженерно-педагогічна академія» Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.

Наукові інтереси: педагогічні умови формування компетентності з інтелектуальної власності майбутніх фахівців харчової галузі

ЛАЗАРЄВ Микола – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти, Навчально-наукового інституту «Українська інженерно-педагогічна академія» Харківського національ-ного університету ім. В. Н. Каразіна.

Наукові інтереси: педагогічні умови формування компетентності з інтелектуальної власності майбутніх фахівців харчової галузі.

ЦИХАНОВСЬКА Ірина – доктор технічних наук, професор кафедри харчових технологій, легкої промисловості і дизайну Навчально-наукового інституту «Українська інженерно-педагогічна академія» Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.

Наукові інтереси: педагогічні умови формування компетентності з інтелектуальної власності майбутніх фахівців харчової галузі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

DEINYCHENKO Grygorii – Doctor of Technical Science, Professor, Professor Departmet of Food Technologys in the Restaurant Industry State Biotechnologscal University.

Scientific interests: pedagogical conditions for the formation of intellectual property competence of future food industry specialists.

LAZARIEVA Tetiana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Food Technologies, Light Industry and Design Educational and Scientific Institute "Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy" V. N. Karazin Kharkiv National University.

Scientific interests: pedagogical conditions for the formation of intellectual property competence of future food industry specialists.

LAZARIEV Mykola – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Pedagogy, Methodology and Education Management Educational and Scientific Institute "Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy" V. N. Karazin Kharkiv National University.

Scientific interests: pedagogical conditions for the formation of intellectual property competence of future food industry specialists.

TSYKHANOVSKA Iryna – Doctor of Technical Sciences, Professor of the Department of Food Technologies, Light Industry and Design Educational and Scientific Institute "Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy" V. N. Karazin Kharkiv National University.

Scientific interests: pedagogical conditions for the formation of intellectual property competence of future food industry specialists.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2025 р.
Стаття прийнята до друку16.05.2025 р.

УДК 37.015.311:001.8(043.5)
DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-30-38

ДУБІНКА Микола –
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7129-3750
e-mail: m.m.dubinka@cuspu.edu.ua

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

У статті дослідником професійне самовизначення характеризується як багатоаспектний процес, що виступає: як процес поетапного ухвалення рішень особистістю і узгодження власних надбань і потреб суспільства; як формування індивідуального стилю життя, частиною якого є професійна діяльність. Автор наголошує на провідній меті професійного самовизначення